Vilnius University Press

Contents lists available at Vilnius University Press

Politologija
2026/3, vol. 123, pp. 47–78

ISSN 1392-1681 eISSN 2424-6034
DOI: https://doi.org/10.15388/Polit.2026.123.2

Motinystės ideologinių bruožų kaita Lietuvoje intymaus partnerio smurto kontekste

Jolanta Malažinskienė

Vilniaus universiteto Sociologijos ir socialinio darbo instituto
Socialinio darbo ir socialinės gerovės katedros doktorantė
El. paštas jolanta.malazinskiene@fsf.stud.vu.lt; jolanta.malazinskiene@gmail.com

Santrauka. Tyrimai rodo, kad vaikų turinčios moterys, palyginti su jų neturinčiomis, dažniau patiria intymaus partnerio smurtą ir jis yra intensyvesnis. Taip pat kad jos patiria smurtą ne tik dėl savo kaip moters, bet ir dėl savo kaip motinos tapatybės. Todėl net ir politikoje naudojama lyčiai jautri konceptualizacijos sistema negarantuoja, kad į joms kylančius iššūkius bus deramai atsižvelgta. Tokiu atveju svarbiu veiksniu tampa šiai moterų grupei numatytos specialios apsaugos nuo smurto priemonės ir tai, kaip konstruojamas socialinės politikos diskursas. Taikant kritinės diskurso analizės metodą, straipsnyje tiriami Lietuvos socialinėje politikoje įtvirtinti lūkesčiai dėl intymaus partnerio smurtą patiriančių moterų motinystės. Tyrimas atskleidė, kad Lietuvos socialinės politikos kaita ir diskurso pokyčiai intymaus partnerio smurtą patiriančių motinų padėtį blogina – sumenkinami joms kylantys iššūkiai, nuvertinamas jų indėlis prižiūrint vaikus ir apsunkinama galimybė vaduotis iš smurtinių santykių.
Reikšminiai žodžiai: socialinė politika, smurtas prieš moteris, smurtas prieš motinas, smurtas artimoje aplinkoje, lyčių galios santykiai.

Changing Ideological Features of Motherhood in Lithuania in the Context of Intimate Partner Violence

Summary. Research shows that women with children, compared with women without children, are more likely to experience intimate partner violence and that the violence is more intense. It also shows that they experience violence not only because of their identity as women, but also because of their identity as mothers. Therefore, even a gender-sensitive conceptual framework used in policy does not guarantee that the challenges they face will be adequately addressed. In such a case, important factors are the special protection

Received: 04/02/2026. **Accepted:** 07/08/2026
Copyright © 2026 Jolanta Malažinskienė. Published by Vilnius University Press. This is an Open Access article distributed under the terms of the Creative Commons Attribution License, which permits unrestricted use, distribution, and reproduction in any medium, provided the original author and source are credited.

measures against violence provided for this group of women and the way in which social policy discourse is constructed. Using the method of critical discourse analysis, the article explores the expectations established in Lithuanian social policy regarding the motherhood of women experiencing intimate partner violence. The study revealed that changes in Lithuanian social policy and discourse worsen the situation of mothers experiencing intimate partner violence – the challenges they face are downplayed, their contribution to childcare is devalued, and their ability to escape violent relationships is made more difficult.
Keywords: social policy, violence against women, violence against mothers, domestic violence, gender power relations.

Įvadas

1991 m. Lietuvai tapus Jungtinių Tautų organizacijos nare, 1993 m. – Europos Tarybos nare, buvo pasirašyti ir ratifikuoti dokumentai, įpareigojantys siekti vyrų ir moterų lygybės. 1995 m. ratifikavusi *Jungtinių Tautų konvenciją dėl visų formų diskriminacijos panaikinimo moterims* (1979)[1] ir *Jungtinių Tautų vaiko teisių konvenciją* (1989)[2], Lietuva įsipareigojo kurti teisinę bazę, užkertančią kelią moterų diskriminacijai viešojoje ir privačioje erdvėse, užtikrinti vaiko teisių apsaugą ir bendrą tėvų atsakomybę už vaikų priežiūrą, 2013 m. pasirašyta, nors iki šiol neratifikuota, *Europos Tarybos konvencija dėl smurto prieš moteris ir smurto artimoje aplinkoje prevencijos ir kovos su juo* (2011)[3] (toliau – Stambulo konvencija) – keisti įstatymus, diegti priemones ir skirti išteklių tam, kad smurtas prieš moteris ir smurtas artimoje aplinkoje nebūtų toleruojamas.

Tačiau nors Lietuva yra priėmusi *Moterų ir vyrų lygių galimybių įstatymą* (1998)[4] ir *Lygių galimybių įstatymą* (2003)[5], reglamentuo-

1 United Nations, *Convention on the Elimination of All Forms of Discrimination Against Women 1979*, http://www.refworld.org/docid/3ae6b3970.html, 2025-11-14.

2 United Nations, *Convention on the Rights of the Child 1989*, https://www.unhcr.org/uk/4d9474b49.pdf, 2025-11-14.

3 Council of Europe, *Convention on preventing and combating violence against women and domestic violence* 2011, https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/PDF/?uri=CELEX:22023A0602(01), 2025-11-14.

4 Lietuvos Respublikos Seimas, *Lietuvos Respublikos moterų ir vyrų lygių galimybių įstatymas* 1998, *https://www.e-tar.lt/portal/it/legalAct/TAR.746227138BCB/TAIS_209993*, 2025-11-14.

5 Lietuvos Respublikos Seimas, *Lietuvos Respublikos lygių galimybių įstatymas* 2003, *https://www.e-tar.lt/portal/lt/legalAct/TAR.0CC6CB2A9E42/asr*, 2025-11-14.

jančius lygias abiejų lyčių teises bei galimybes viešojoje erdvėje, taip pat *Apsaugos nuo smurto artimoje aplinkoje įstatymą* (2023)[6], numatantį smurto artimoje aplinkoje mažinimo būdus, bei *Vaiko teisių apsaugos pagrindų įstatymą* (2024)[7], sugriežtinusį reikalavimus abiejų tėvų elgesiui ir numačiusį pasekmes smurto šeimoje atvejais, vis dėlto smurto prieš moteris artimoje aplinkoje problema nemenksta. Net ir praėjus 15 metų po *Apsaugos nuo smurto artimoje aplinkoje įstatymo* (2011)[8] pirmosios redakcijos įsigaliojimo, psichologinis, seksualinis, ekonominis smurtas, t. y. smurto rūšys, glaudžiausiai susijusios su sisteminio smurto prieš moteris forma, išlieka nematomos, o jei smurtą patiria motinos, jos kaltinamos neapsaugojusios vaikų nuo namuose matomo smurto jiems sukeliamų pasekmių[9]. Tai rodo, kad smurtas prieš moteris artimoje aplinkoje vis dar labiau vertinamas kaip tarpasmeninių santykių, o ne lyčių galios skirtumų pasekmė, o smurtą patiriant motinoms – kaip šeimos problema.

Daugelis tarptautinių organizacijų (Jungtinės Tautos, Europos Taryba, Pasaulio sveikatos organizacija) nurodo, kad siekiant užtikrinti kovos su smurtu prieš moteris veiksmingumą svarbu suprasti su lytimi susijusius veiksnius ir dėl jų spręsti. *Jungtinių Tautų Pekino deklaracijoje ir veiksmų platformoje* (1995)[10] pabrėžiama, kad sprendžiant smurto prieš moteris problemą, „vyriausybės ir kiti subjektai turėtų skatinti aktyvią ir matomą lyčių aspekto integravimo [angl. *gender mainstreaming* – J. M.] į visas politikos kryptis ir programas

---

6 Lietuvos Respublikos Seimas, *Lietuvos Respublikos apsaugos nuo smurto artimoje aplinkoje įstatymas 2023*, https://www.infolex.lt/ta/742733:str1, 2025-11-20.

7 Lietuvos Respublikos Seimas, *Lietuvos Respublikos vaiko teisių apsaugos pagrindų įstatymas* 2024, https://www.e-tar.lt/portal/lt/legalAct/TAR.C8205E261830/laPsREYNlu. 2025-11-20.

8 Lietuvos Respublikos Seimas, *Lietuvos Respublikos apsaugos nuo smurto artimoje aplinkoje įstatymas* 2011, https://natlex.ilo.org/dyn/natlex2/natlex2/files/download/90158/LTU90158_Lithuanian.pdf, 2025-11-20.

9 Ugnė Grigaitė ir Mažvydas Karalius, „Intymaus partnerio smurtavimo apraiškos Lietuvoje – moterų perspektyva“ (2018): 1–33, https://hrmi.lt/wp-content/uploads/2018/10/Intymaus-partnerio-smurtavimo-apraiskos_ZTSI.pdf, 2025-11-23

10 United Nations, *Beijing Declaration and Platform for Action: Fourth World Conference on Women 1995*, https://www.un.org/en/events/pastevents/pdfs/Beijing_Declaration_and_Platform _for_Action.pdf, 79 p., 2026-01-03.

politiką“. *Stambulo konvencijoje* (2011)[11] nurodoma, kad: „Šalys įsipareigoja įtraukti lyčių lygybės aspektą įgyvendinant šios Konvencijos nuostatas ir vertinant jų poveikį <...>.“ *Pasaulio sveikatos organizacija* (2016)[12], smurtą prieš moteris laikanti globalia visuomenės sveikatos epidemija, pabrėžia, kad būtina integruoti lyties aspektą į visas sveikatos priežiūros programas ir politikos sritis. Atitinkamai mokslininkai nurodo, kad priklausomai nuo to, kiek politiniai sprendimai bus orientuoti į su lytimi susijusių veiksnių supratimą, tiek bus veiksmingai pasirenkamos agentūros, kuriamos prevencinės ir intervencinės priemonės, smurto prieš moteris reiškinys bus suprantamas kaip sisteminė problema[13].

Lyties, kaip svarbaus politinio veiksnio, išskyrimas yra feministinio judėjimo, atradusio, išviešinusio, konceptualizavusio smurto prieš moteris reiškinį kaip vyrų atsakomybės klausimą, peržengiantį privačios ir viešosios sričių ribas, palaikomą ir įteisinamą kultūrinių nuostatų ir struktūrų, nuopelnas. Šiame kontekste santuokiniai ryšiai matomi kaip palanki dirva moterų ekonominei priklausomybei didėti bei smurtiniam klimatui vystytis[14]. Vadovaujantis feministiniu požiūriu, siūloma, formuojant socialinę politiką, remtis lyčiai jautria smurto prieš moteris terminija, pavyzdžiui, *smurtas prieš žmoną*, *smurtas prieš moteris* ir kt., moterų liudijimus įtraukti kaip svarbius šio reiškinio specifiškumui suvokti.

---

11 Council of Europe, *Convention on preventing and combating violence against women and domestic violence* 2011, 6 str.

12 World Health Organization, *Global plan of action to strengthen the role of the health system within a national multisectoral response to address interpersonal violence, in particular against women and girls, and against children* 2016, https://apps.who.int/iris/bitstream/handle/10665/252276/9789241511537-eng.pdf;jsessionid=FD91EA67029834C36805CB9BEC5C43D1?sequence=1, 2025-11-14.

13 Ella Kuskoff ir Cameron Parsell, „Striving for Gender Equality: Presentations of Gender “Progressive” Domestic Violence Policy“, *Violence Against Women* 27, nr. 3–4 (April 2021): 470–488, https://doi.org/10.1177/10778012209098; Catherine Itzin, „Gendering Domestic Violence: The Influence of Feminism on Policy and Practice“, in *Home Truths about Domestic Violence: Feminist Influences on Policy and Practice,* eds. J. Hanmer ir C. Itzin (New York: Rotledge, 2000), 356–380.

14 Marylène Lieber ir Marta Roca Escoda, „Family Violence and Institutional Responses“, *Enfances Familles Generations*, 22 (2015): 1–10, https://journals.openedition.org/efg/888.

Tačiau vyriausybėms diskutuojant, kaip kovoti su smurto prieš moteris reiškiniu, feministinis požiūris pradedamas menkinti[15]. Tada samprotaujama, kas turėtų būti priskiriama smurtui, svarstoma, gal tai esąs normalus tarpasmeninių santykių bruožas arba viena iš meilės formų, o gal individuali patologija. Be to, kaip nurodo R. P. Dobash ir R. E. Dobash[16], įtampa kyla prireikus mesti iššūkį tam, kas suprantama kaip teisėta – prigimties nulemta ir teologiškai pagrįsta – tvarka. Tokiu atveju, viena vertus, pradedama diskutuoti, kad *smurtauja ir moterys*[17], todėl atsakomybė už smurtinį įvykį turi būti paskirstoma proporcingai abiem smurtinio įvykio dalyviams, naudojant *smurto artimoje aplinkoje* konceptą, kuriuo smurtas prilyginamas neadekvačiai reakcijai į konfliktinę situaciją. Tada reikėtų siekti ne nubausti smurtaujantį asmenį, bet, taikant prevencines ir intervencines priemones, koreguoti jo elgesį ir ugdyti gebėjimus spręsti nesutarimus be smurto. Kita vertus, palaikoma idėja, kad smurtas kyla dėl *šeimos, kaip sistemos, funkcionavimo sutrikimo*, dėl kurio pirmiausia kenčia vaikai[18]. Todėl pagrindinis tikslas būtų šeimos vientisumo atkūrimas – partnerių sutaikymas ir šeimos ryšių atnaujinimas[19], o smurtas būtų apibrėžiamas naudojant *smurto šeimoje* konceptą.

Praktikoje smurto artimoje aplinkoje problema gali būti aprašoma pasitelkiant kelis požiūrius. Pasirinkus lyčiai neutralią konceptualizacijos sistemą, pavyzdžiui, smurtą apibrėžiant *smurto artimoje aplinkoje* sąvoka, bet numačius papildomas apsaugos nuo smurto priemones moterims, bus labiau linkstama smurto grėsmės atveju užtikrinti moterų apsaugą. Priešingai, kai naudojama lyčiai jautri konceptualizacijos sistema, tarkime, sąvoka *smurtas prieš moteris*, bet kartu yra įtvirtinti sek-

---

15 Elizabeth Frazer ir Kiberly Hutchings, „The Feminist Politics of Naming Violence“, *Feminist Theory* 21, nr. 2 (July 2019): 199–216, https://doi.org/10.1177/1464700119859759.

16 Russell P. Dobash ir Rebecca Emerson Dobash, „Women's Violence to Men in Intimate Relationships: Working on a Puzzle“, *British Journal of Criminology* 44, nr. 3 (May 2004): 324–349, https://doi.org/10.1093/bjc/azh026.

17 Lieber, Escoda, „Family Violence and Institutional Responses“, 3.

18 Lieber, Escoda, „Family Violence and Institutional Responses“, 3.

19 Lidia Casas Becerra ir Macarena Vargas Pavez, „La Respuesta Estatal a la Violencia Intrafamiliar“, *Revista de Derecho (Valdivia)* 24, nr. 1 (July 2011): 33–151, http://dx.doi.org/10.4067/S0718-09502011000100007, 135.

sistiniai idealai ir prielaidos, kaip antai „būtinas jaunų moterų švietimas apie pagarbą sau ir savo kūnui“[20], moterys bus matomos ir kaip asmeniškai atsakingos. Galiausiai, jei smurtas prieš moteris bus konceptualizuotas kritiškai nevertinant lyčių modelio šalyje, laukiami rezultatai, tikėtina, bus prastesni, nei tikėtasi, nes pažeidžiamiausių asmenų poreikiai ir parinktos kovos su smurtu priemonės nederės tarpusavyje[21].

Kai smurtą patiria *motinos*, o jos smurtą patiria tris kartus dažniau nei vaikų neturinčios moterys ir sudaro didžiausią moterų prieglaudų gyventojų dalį[22], politikos efektyvumui lyties aspektas – lyčiai jautrus požiūris – irgi svarbus, tačiau nepakankamas. Dėl neoliberalios pasaulėžiūros, paremtos asmeninės, bendros abiejų tėvų atsakomybės[23], branduolinės šeimos sampratomis, motinystės ideologijai tapus kaip niekada stipriai[24], motinystė, o ne lytis, tampa svarbesniu veiksniu, dėl kurio formuojasi lyčių galios skirtumai tarpasmeniniuose santykiuose[25]. Tai reiškia, kad net ir konceptualizuojant smurtą prieš moteris vadovaujantis lyčiai jautriu požiūriu, nebus tinkamai suprantami ir vertinami tiek motinų poreikiai, tiek smurtaujančio vaiko tėvo veiksmai, nukreipti ne tik į motiną kaip moterį, bet ir į motinos tapatybę, motinystės praktikas, motinos ir vaiko ryšį[26]. To-

---

20 Kuskoff, Cameron, „Striving for Gender Equality“, 482.

21 Jeffas Hearn ir Linda McKie, „Gendered and Social Hierarchies in Problem Representation and Policy Processes: “Domestic Violence” in Finland and Scotland“, *Violence Against Women* 16, nr. 2 (December 2009): 136–158, https://doi.org/10.1177/1077801209355185.

22 Caroline McDonald-Harker, “Abused women’s mothering experiences” *in The Routledge Companion to Motherhood*, eds. Lynn O’Brien Hallstein, Andrea O’Reilly ir Melinda Giles (London: Routledge, 2019).

23 Andrea Fleckinger, „The Father Absence-Mother Blame Paradigm in Child Protection Social Work: An Italian Feminist Single Case Study“, *European Journal of Social Work* 26, nr. 2 (March 2022): 245–257, https://doi.org/10.1080/13691457.2022.2045259.

24 Umut Belek Erşen, „Changing Face of Motherhood Ideology“, *Sociology and Anthropology* 4, nr. 5 (May 2016): 374–379, DOI: 10.13189/sa.2016.040510, 374.

25 Molly Ladd-Taylor, „Mother’s Rights are Human Rights. Reflections on Activism and History“, *Journal of the Motherhood Initiative* 5, nr. 1 (July 2014): 21–34, https://jarm.journals.yorku.ca/index.php/jarm/article/view/39333/35662.

26 Susan Heward-Belle, „Exploiting the „Good Mother“ as a Tactic of Coercive Control: Domestically Violent Men’s Assaults on Women as Mothers“, *Affilia: Journal of Women and Social Worm* 32, nr. 3 (May 2017): 374–389, https://doi.org/10.1177/0886109917706935, 375.

kiu atveju motinų apsaugai turi būti numatomos jų poreikius atitinkančios priemonės ir apgalvotai konstruojamas socialinės politikos diskursas, kuriuo nebūtų pagrindo motinas stigmatizuoti.

Smurto artimoje aplinkoje priežastis ir paplitimą tiriantys Lietuvos mokslininkai pastebi teigiamų pokyčių kovojant su smurtu prieš moteris: padidėjusį informuotumą apie smurtinius įvykius, pagerėjusį institucijų darbą, geresnę moterų teisių apsaugą[27] ir kt. Tačiau smurto artimoje aplinkoje konceptualizacijos sistema Lietuvoje vis dėlto yra lyčiai neutrali, t. y. politiniuose dokumentuose smurtas artimoje aplinkoje nėra matomas kaip vyrų problema[28]. Tai reiškia, kad dėmesio centre atsiduria ne smurtą patyrusios moterys, bet tarpasmeniniai santykiai, o smurtą patiriant vaikų turinčioms moterims – šeima. Tyrimai rodo, kad institucijos – policija, vaiko teisių apsaugos tarnybos – tokiais atvejais dažnai linkusios smurtą įvardyti kaip *šeimos problemą*, vertinti ne smurtaujančio tėvo veiksmus, bet akcentuoti vaiko saugumo poreikius, o motinas matyti pirmiausia ne kaip nukentėjusias, bet kaip vaiko globėjas[29].

Šio straipsnio problema – smurtą patiriančių motinų nematomumas socialinėje politikoje ir dėl to kylantys sunkumai reaguojant į joms kylančius iššūkius. Straipsnio tikslas – ištirti, kaip keitėsi ideologinis požiūris į intymaus partnerio smurtą patiriančių moterų motinystę Lietuvos socialinės politikos kontekste. Tyrimo uždaviniai: 1) atskleisti Lietuvos šeimos ir vaiko politikos kaitos poveikį motinystei; 2) ištirti smurto artimoje aplinkoje politikos kaitos poveikį motinų padėčiai; 3) pateikti pasiūlymus smurto prieš motinas problemai spręsti atsižvelgiant į socialinėje politikoje naudojamą diskursą.

---

27 Laima Vaigė, „The Concept of Domestic Violence in Lithuania and the Aspect of Gender from the Perspective of International Law“, *Socialinių mokslų studijos Societal studies* 5, nr. 1 (March 2013): 255–274, *https://etalpykla.lituanistika.lt/fedora/objects/LT-LDB-0001:J.04~2013~1367189141888/datastreams/DS.002.1.01.ARTIC/content*

28 *Ibid*.

29 Grigaitė, Karalius, „Intymaus partnerio apraiškos Lietuvoje“, 27.

1. Tyrimo duomenys ir metodologija

Motinystės intymaus partnerio smurto kontekste ideologijos bruožų tyrimas apima politikos sričių įvairovę – šeimos politiką, vaiko politiką ir smurtą artimoje aplinkoje kaip politinį rūpestį. Šeimos politikos objektas yra šeima kaip sistema, todėl smurtą patiriančių motinų problema užgožiama rūpesčio dėl šeimos funkcionavimo sutrikimų. Vaiko gerovės politikos objektas yra vaikas ir jo interesai, todėl kai smurtą patiria motina, pagrindinė vaiko globėja, daugiausia dėmesio skiriama vaiko saugumui. Smurto artimoje aplinkoje politikos akcentas – įvairios tarpasmeninių smurtinių santykių formos, bet ne smurtą patiriančios motinos ir joms motinystėje kylančios problemos. Todėl siekiant suprasti intymaus partnerio smurtą patiriančioms motinoms keliamus lūkesčius, reikalinga visas minėtas politikos sritis jungianti metodologija, kuria remiantis būtų galima dekonstruoti teisės aktuose įterptas reikšmes ir prasmes, skirtas aiškiai nereglamentuojamai asmenų grupei.

Kritinė diskurso analizė yra tarpdisciplininis tyrimo metodas, kuriuo tiriant autentiškus – įvairių institucijų, medijos, politinius ir kt. – tekstus galima atskleisti visuomenėje egzistuojančias hierarchijas, ideologijas, socialinių santykių konstravimo mechanizmus, dėl kurių tam tikros grupės, priklausomai nuo socioekonominių kintamųjų, įskaitant ir lytį[30], imamos marginalizuoti. Taip pat identifikuoti užslėptus stereotipus, prietarus, latentinius mechanizmus, veikiančius socialinį elgesį ir praktikas[31], taip suvokiant problemą kaip politinę, ją ginčijant ir dalyvaujant jos kaitos procesuose[32]. Ir galiausiai, būtent kritinė diskurso analizė, padedanti išryškinti socialinių problemų, socialinių ir kultūrinių procesų tarpusavio ryšius, suteikia

[30] Audronė Telešienė, „Kritiškosios diskurso analizės metodologinių principų taikymas sociologiniuose tyrimuose“, *Filosofija Sociologija*, 5 (Sausis 2005): 1–6, https://www.researchgate.net/publication/272163906_Telesiene_ A_2005_Kritiskosios_diskurso_analizes_metodologiniu_principu_taikymas_sociologiniuose_tyrimuose_Filosofija_Sociologija_5_1-6, 2.

[31] Zoë Garrity, „Discourse Analysis, Foucault and Social Work Research Identifying some Methodological Complexities“, *Journal of Social Work* 10, nr. 2 (April 2010): 193–210, https://doi.org/10.1177/1468017310363641.

[32] *Ibid.*

įrankius tyrinėti, dėl kokių priežasčių susiklostė tam tikrų socialinių vaidmenų apibrėžiamų asmenų grupių vienokia ar kitokia padėtis.

Kritinė diskurso analizė taikoma tiriant, kaip skirtingose šalyse apibrėžiamas ir suprantamas smurtas prieš *moteris* artimoje aplinkoje ir ar toks problemos suvokimas padeda veiksmingai ją spręsti. Šiais moksliniais tyrimais nustatyti politikoje naudojami dominuojantys diskursai, jų poveikis požiūriui į moterų liudijimus – esminį šaltinį, leidžiantį suvokti smurto prieš moteris privačioje erdvėje specifiškumą[33]. Taip pat yra atskleista, kad vartojama kalba, jos formos ir net atskiri žodžiai gali iškraipyti įtvirtintas reikšmes ir prasmes[34] – paveikti prevencinių ir intervencinių priemonių veiksmingumą[35], pakeisti socialinių santykių raišką, įtvirtinti ir sustiprinti lyčių galios santykių netolygumą visuomenėje ir tarpasmeniniuose santykiuose[36].

Analizuojant smurtą patiriančioms motinoms Lietuvoje keliamus lūkesčius, šiame straipsnyje kritinė diskurso analizė taikoma plačiau nei įprastai – kovos su smurtu prieš moteris privačioje erdvėje teisiniai ir politiniai dokumentai vertinami atsižvelgiant ne tik į lyties[37, 38, 39, 40], bet ir į motinystės aspektą. Todėl pirmiausia analizuojami lūkesčiai dėl moterų motinystės remiantis platesniu kontekstu, tyrinėjant *Valstybinės šeimos politikos koncepcijos* (2008)[41],

---

33 Ella Kuskoff, „From Aims to Actions: A Critical Analysis of Goverment Intervention in Cultural Drivers of Domestic Violence“, *Australian Journal of Public Administration* 81, nr. 1 (March 2022): 111–126, https://doi.org/10.1111/1467-8500.12486, 121.

34 Peter Harvie ir Tony Manzi, „Interpreting Multi-Agency Partnerships: Ideology, Discourse and Domestic Violence“, *Social and Legal Studies* 20, nr. 1 (March 2011): 79–95, https://doi.org/10.1177/0964 663910384907, 91.

35 Kuskoff, Parsell, „Striving for Gender Equality“, 483.

36 Sheree Moore, Rachael Fox, Bróna Nic Giolla Easpaig ir Linda Deravin, „Family and Domestic Violence Policy Discourses and Narratives: Implications for Emergency Departments and Communities in Rural Australia“, *International Journal for Equity in Health* 22, nr. 65 (April 2023): 1–23, https://doi.org/10.1186/s12939-023-01873-y.

37 *Ibid.*, 6.

38 Kuskoff, Parsell, „Striving for Gender Equality“, 470.

39 Kuskoff, „From Aims to Actions“, p. 111.

40 Harvie, Manzi, „Interpreting Multi-Agency Partnerships“, 79.

41 Lietuvos Respublikos Seimas, *Nutarimas dėl Lietuvos Respublikos valstybinės šeimos politikos koncepcijos patvirtinimo* 2008, https://e-tar.lt/portal/lt/legalAct/TAR.3B7EBBC66A9, 2015-12-15.

Šeimos stiprinimo įstatymo (2017)[42], *Vaiko teisių apsaugos pagrindų įstatymo* (1996, 2017, 2024)[43] teisines nuostatas bei jų pokyčius. Paskui įvertinamas smurto artimoje aplinkoje politikos galimas poveikis smurtą patiriančioms moterims atsižvelgiant į *Apsaugos nuo smurto artimoje aplinkoje įstatymo* 2011 m. ir 2023 m. redakcijas[44]. Galiausiai atliekant sisteminę funkcinę analizę apmąstoma, kaip egzistuojanti socialinė politika gali paveikti smurtą patiriančių motinų padėtį bei lūkesčius jų motinystei. Šiame tyrime Civilinio kodekso ir kitų teisės aktų įtaka tiriamam reiškiniui nebus vertinama.

Motinystės intymaus partnerio kontekste bruožų kaitai Lietuvoje tirti taikomos įrėminimo, tranzityvumo ir intertekstualumo diskurso analizės strategijos[45]. Remiantis *įrėminimo* strategija tiriama, kaip diskurso organizavimas veikia intymaus partnerio smurto problemos suvokimą. Taip pat kaip tekstuose vartojami žodžiai, konkrečios frazės, struktūriniai diskurso pakitimai gali paveikti smurtą patiriančių motinų padėtį apskritai. Remiantis *tranzityvumo strategija*, tiriama diskurso įtaka politiniuose dokumentuose įvardijamiems subjektams – vyrams, moterims, tėvui, motinai, vaikui, jų veiksnumo, atsakomybės ir priežastingumo lygiui. Čia vertinamos kalbos formos – pasyvi, aktyvi, lyčiai jautri ar nejautri (neutrali), susijusi su išoriniais aspektais ar, priešingai, vidiniais asmens bruožais, jos pasirinkimo poveikis smurtą patyrusio ar smurtaujančio asmens matomumui. Galiausiai *intertekstualumo* strategija leidžia apsvarstyti skirtingų teisės aktų, vienaip ar kitaip susijusių su reikalavimų moterų motinystei apibrėžimu, sąveiką bei jos daromą kumuliatyvinį poveikį motinystės reikšmėms ir prasmėms intymaus partnerio smurto kontekste. Bendrai šios pasirinktos strategijos leidžia atskleisti giliai politikoje įtvirtintas ideologijas ir jų poveikį socialinių santykių raiškai bei

---

42 Lietuvos Respublikos Seimas, *Lietuvos Respublikos šeimos stiprinimo įstatymas* 2017, https://www.e-tar.lt/portal/lt/legalAct/a92aa040c2bd11e79122ea2db7aeb5f0/asr, 2015-11-28.

43 *Lietuvos Respublikos vaiko teisių apsaugos pagrindų įstatymas* 1996, 2017, 2024.

44 *Apsaugos nuo smurto artimoje aplinkoje įstatymas* 2011, 2023.

45 Kuskoff, Parsell, „Striving for Gender Equality“, 476.

lyčių galios skirtumų kaitai. Išvadose apibendrinamas galimas Lietuvos socialine politika konstruojamo diskurso poveikis smurtą patiriančių moterų motinystei.

2. Ideologinių nuostatų kaita motinų atžvilgiu Lietuvos socialinėje politikoje

Atkūrusi nepriklausomybę, Lietuva įvairiuose politiniuose dokumentuose siekė deklaruoti modernias idėjas. Šalia konservatyvesnėms vertybėms priskiriamų nuostatų, kaip antai *šeima yra visuomenės ir valstybės pagrindas*, *santuoka sudaroma vyro ir moters sutarimu*, *sutuoktinių šeimoje teisės lygios*, Lietuvos Respublikos Konstitucija (1992)[46] prisiėmė pareigą *saugoti ir globoti šeimą, motinystę, tėvystę ir vaikystę*, nenurodydama pageidaujamos šeimos formos. Taip pat teisiniais dokumentais reglamentuota, kad *abu tėvai vienodai* privalo rūpintis vaiko auklėjimu, priežiūra bei išlaikymu[47], turi būti ieškoma priemonių užtikrinti vienodas galimybes vyrams ir moterims dalyvauti darbo rinkoje ir šeimos gyvenime[48], visuomenės pažanga apibrėžiama kaip teisingumas ir dėmesys žmogui[49]. Kartu vaikas tapo politikos objektu: nurodyta, kad tėvas ir motina turi lygias galimybes prižiūrėti vaikus jų ankstyvoje vaikystėje, visuomenės požiūris į tėvo vaidmenį ir atsakomybę turi keistis, vaikas negali būti diskriminuojamas dėl tėvų gyvenimo būdo pasirinkimo[50].

---

46 Lietuvos Respublikos piliečių priimta 1992 m. spalio 25 d. *Lietuvos Respublikos Konstitucija,* https://www.lrs.lt/home/Konstitucija/Konstitucija.htm, 2025-12-03, 38 str.

47 Lietuvos Respublikos Seimas, *Lietuvos Respublikos vaiko teisių apsaugos pagrindų įstatymas* 1996, https://www.e-tar.lt/portal/en/legalAct/TAR.C8205E261830/XnjuwFpptG, 2025-11-30, 21 str., 2 p.

48 Lietuvos Respublikos Vyriausybė, *Nutarimas dėl šeimos politikos koncepcijos ir veiksmų krypčių* 1996*,* https://www.infolex.lt/ta/56464, 2025-12-03.

49 Socialinės apsaugos ir darbo ministerija, *Skurdo mažinimo Lietuvoje strategija* 2003, https://www.e-tar.lt/portal/lt/legalAct/TAR.A76B9715FBD4, 2025-12-03.

50 Lietuvos Respublikos Seimas, *Nutarimas dėl vaiko gerovės valstybės politikos koncepcijos patvirtinimo* 2003, https://www.e-tar.lt/portal/fr/legalAct/TAR.1882ABF8B6AB, 2025-12-03, 1.2.1.5.7 p.

Taigi to meto šeimos politika moterų motinystei nekėlė lūkesčių, kurie būtų tiesiogiai sieti su kultūriškai ir praktiškai moterims tenkančia pagrindine vaiko globėjos atsakomybe ar pirmenybės vaiko interesams teikimu. Priešingai, motinos vaidmuo pirmiausia konstruotas kaip aktyvios darbo rinkos dalyvės, o šeimos ir vaikų priežiūros pareigos sietos su lygiaverte abiejų tėvų atsakomybe. Svarbiausias moterims keltas reikalavimas – heteroseksualūs santykiai ir vaikų gimdymas.

Šeimos politikos kaita siejama su 2008 m. priimta *Valstybinės šeimos politikos koncepcija* (2008)[51], kurioje santuokinė šeima įvardyta kaip *esminis visuomenės gėris*[52]. Vėliau šis pokytis tęsiamas *Šeimos stiprinimo įstatymu* (2017)[53], kuriame šeima įvardyta kaip pirminė ir prigimtinė bendruomenė, vyro ir moters santykiai apibrėžti pasitelkus papildomumo principą, moralinio ir teisinio pobūdžio įsipareigojimus[54]. Taigi *pavyzdinės motinystės* modeliui ima atstovauti moteris, vaikus auginanti santuokoje; *blogos motinystės* modeliui – vieniša motina, kuri laikoma negebančia „sąmoningai prisiimti atsakomybės už sprendimus ir savo gyvenimo kūrimą“[55]; *motinystė, atliekama moteriai ir vyrui teisiškai neįregistravus santykių*, neva prisidedanti prie seksualinės neištikimybės atvejų gausėjimo[56]; o motinystė *smurtiniuose santykiuose* nesiderina su motinai priskiriama atsakomybe užtikrinti tinkamą šeimos funkcionavimą.

Šeimos politikos pokyčiai atsiliepė ir vaiko gerovės sistemoje. Dabar Lietuvos vaiko teisių apsaugą reglamentuojančiame įstatyme (1 lentelė) nurodoma, kad vaikas turi „***prigimtinį poreikį*** turėti tėvą (įtėvį) ***ir*** motiną (įmotę)“, „***turi teisę*** bendrauti su skyrium gyvenančiais tėvais“, „vaikas ***negali būti išskirtas*** su tėvais“, t. y. naudojant įsakmesnę retoriką, nei tai nurodyta *Vaiko teisių konvencijoje* (1989)[57],

51 *Lietuvos Respublikos valstybinė šeimos politikos koncepcija* 2008.

52 *Ibid*., 1.4.

53 *Lietuvos Respublikos šeimos stiprinimo įstatymas* 2017.

54 *Ibid*., preambulė.

55 *Ibid*., 6 str., 1 p., 2 d.

56 *Lietuvos Respublikos valstybinė šeimos politikos koncepcija* 2008, 2.2.4 p.

57 *United Nations Convention on the Rights of the Child* 1989.

kur vaikas „turi, ***kiek tai įmanoma,*** teisę ***žinoti*** savo tėvus“, šalys „***gerbia vaiko,*** kuris yra atskirtas nuo vieno ar abiejų tėvų, teisę nuolat su abiem tėvais palaikyti asmeninius ryšius ir tiesiogiai bendrauti“, užtikrina, kad „***vaikas nebūtų atskirtas*** su tėvais prieš jų norą“.

1 lentelė. ***Vaiko teisių apsaugos pagrindų įstatymo teisinių nuostatų analizė***

Vaiko teisių konvencija (1989)[58]	Vaiko teisių apsaugos pagrindų įstatymas (2024)[59]
3 str., 1 p. Imantis bet kokių su vaikais susijusių veiksmų <...>, pirmiausia **atsižvelgiama į geriausius vaiko interesus.**	4 str., 1 p. <...> priimant sprendimus ar imantis bet kokių veiksmų, susijusių su vaiku, **vadovaujamasi geriausiais vaiko interesais.**
7 str., 1 p. Vaikas <...> **turi <...>, kiek tai įmanoma,** teisę žinoti savo tėvus ir būti jų globojamas.	4 str., 12 p. <...> įgyvendinant vaiko teisių apsaugą, atsižvelgiama į vaiko **prigimtinį poreikį turėti tėvą (įtėvį) ir motiną (įmotę).**
9 str., 1 p. Valstybės, Konvencijos šalys, užtikrina, kad **vaikas nebūtų atskirtas** nuo savo tėvų **prieš jų norą** <...> išskyrus, kai tėvai smurtauja prieš vaiką arba juo nesirūpina arba kai tėvai gyvena atskirai ir reikia nuspręsti dėl vaiko gyvenamosios vietos.	12 str. 3 p. **Vaikas negali būti išskirtas su tėvais**, išskyrus atvejus, kai <...> toks atskyrimas yra būtinas vaiko interesams.
9 str., 3 p. Valstybės, Konvencijos **šalys, gerbia vaiko,** kuris yra atskirtas nuo vieno ar abiejų tėvų, teisę nuolat su abiem tėvais palaikyti asmeninius ryšius ir tiesiogiai bendrauti <...>.	12 str., 1 p. <...>. **Vaikas turi teisę** bendrauti su skyrium gyvenančiais tėvais <...>.

Socialinei šeimos politikai dėmesį nuo vaiko perkėlus prie šeimos, keitėsi ir tikslinis paslaugų objektas tais atvejais, kai pažeidžiamos vaiko teisės. 2017 m. *Vaiko teisių pagrindų įstatyme*[60] numatyta „Atvejo“ kompleksinė pagalba buvo skirta „vaikui ir (arba) jo

58 *United Nations Convention on the Rights of the Child* 1989.

59 *Lietuvos Respublikos vaiko teisių apsaugos pagrindų įstatymas* 2024.

60 *Lietuvos Respublikos vaiko teisių apsaugos pagrindų įstatymas* 2017, 2 str., 1 ir 7 p.

atstovams pagal įstatymą“, „Mobilioji pagalba“ – „vaikui ir į krizę patekusiai šeimai“, o štai 2024 m.[61] subjektas, kuriam numatyta teikti pagalbą, pasikeičia: pirmuoju atveju atstovai pagal įstatymą keičiami šeima: antruoju atveju pakinta subjektų eiliškumas – pirminė intervencija skirta į krizę patekusiai šeimai, antrinė – vaikui.

Lietuvos Respublikos Vaiko teisių apsaugos pagrindų įstatyme (2024), kaip ir *Vaiko teisių konvencijoje* (1989), nelikę tėvo ir motinos kategorijų (2 lentelė) – pereita prie lyčiai neutralios kalbos, t. y. sąvokų *tėvų* arba *tėvystė* (2 lentelė). Motinos, kaip svarbios vaiko gerovei, dabar pasirodo tik kaip *nėščiosios* ir *gimdyvės*, laikotarpis po gimdymo, svarbus moters sveikatai atsikurti, kūdikiui žindyti, prieraišiam ryšiui formuotis, ištrintas. Pareiga rūpintis vaikais pertvarkyta iš „abu tėvai“, žiaurus elgesys prieš vaikus iš „tėvas (motina)“, vaiko teisė būti sveikam iš „motinų (tėvų)“ į vieną kategoriją „tėvai“, taip panaikinant ryšį su tikrove ir neskatinant kelti svarbių klausimų.

2 lentelė. ***Vaiko teisių apsaugos pagrindų įstatymo teisinių nuostatų analizė***

1996[62]	2017[63]
21 str. 2 p. **Abu tėva**i vienodai privalo rūpintis vaiko auklėjimu, tinkamai jį prižiūrėti, materialiai išlaikyti <...>.	31 str. 2 p. **Vaiko tėvai** <...> privalo rūpintis vaiko auklėjimu, tinkamai jį prižiūrėti, materialiai išlaikyti <...>.
56 str., 2 p. Jeigu ***tėvas (motina)*** <...> žiauriai elgiasi su juo [vaiku – J. M.] arba kitaip piktnaudžiauja savo teisėmis (pareigomis) <...>.	31 str. 9 p. **Vaiko tėvams** <...> už <...> vaiko teisių pažeidimą ar kitokį piktnaudžiavimą <...>.
8 str. Vaiko teisė būti sveikam garantuojama: **X** 2) vaikų ir jų ***motinų (tėvų)*** sveikatos priežiūra <...>.	6 str. 2 p. Vaiko teisė į sveikatą įgyvendinama: 1) teikiant ypatingą **nėščiųjų, gimdyvių** ir naujagimių sveikatos priežiūrą ir apsaugą; 3) vaikų ir jų **tėvų** sveikatos priežiūra <...>.

[61] *Lietuvos Respublikos vaiko teisių apsaugos pagrindų įstatymas* 2024, 2 str., 1 ir 7 p.

[62] *Lietuvos Respublikos vaiko teisių apsaugos pagrindų įstatymas* 1996.

[63] *Lietuvos Respublikos vaiko teisių apsaugos pagrindų įstatymas* 2017.

Mokslininkai lyčiai neutralią kalbą tėvų atžvilgiu kritikuoja – teigia, kad ją įvedus buvo panaikinti motinų balsai politikoje, sumenkintas motinystės indėlis į vaiko gerovę, susilpnintos motinų teisės[64]. Lietuvoje ši prieiga gali pasireikšti dar kitu – specifiniu būdu, nes daiktavardžiai „tėvas“, kaip asmuo, ir „tėvai“ – tėvas ir motina – formaliai skiriasi tik galūne. Vadinasi, lyčiai neutrali kalba čia veikia kiek kitaip nei kituose kalbiniuose kontekstuose, t. y. ten, kur motinai ir tėvui bendrai įvardyti skirtas atskiras terminas (plg. angl. *parents*) – pabrėžiantis abiejų tėvų indėlį, kurio šaknis tiesiogiai susijusi tik su tėvu ir tėvyste (vyriškąja gimine) ir niekaip nenurodo motinos ir motinystės, gali prisidėti prie tėvo vaidmens stiprinimo, kai politiniame diskurse išskirtinai figūruoja daiktavardžiai su šaknimi *tėv-*.

Lietuvoje prastesnę motinų padėtį įtvirtino ir kitos naujai atsiradusios sąvokos, tokios kaip *tėvystės ir motinystės papildomumo principas*[65]*, geriausio vaiko intereso principas*[66]*, biologinės šeimos prioriteto principas*[67]*. Tėvystės ir motinystės papildomumo principu* – koncepcija, nurodančia vyro (tėvo) ir moters (motinos) vaidmenų šeimoje ir auklėjant vaikus unikalumą, buvo įtvirtinta pareiga tėvams dalintis vaiko priežiūra remiantis tradiciniu požiūriu į tėvo ir motinos vaidmenis, bet ne lygiaverte abiejų tėvų atsakomybe. *Geriausio vaiko interesų prioriteto principu*, moksliškai nepagrįsta sąvoka[68], akcentuojančia ne tėvų elgesį, bet galimybes (galias)[69], buvo sukurtos prielaidos vaiko globos bylose pranašumą įgyti tėvui – kaip

64 Susan B. Boyd, „Motherhood and Law: Constructing and Challenging Normativity“, in *Feminist Legal Theory*, eds. M. Davies ir V. Munro (Aldershot: Ashgate, 2013), 267–283, https://open.library.ubc.ca/soa/cIRcle/collections/facultyresearchandpublications/52383/items/1.0103608

65 *Lietuvos Respublikos vaiko teisių apsaugos pagrindų įstatymas* 2024, 4 str., 13 d.

66 *Ibid*., 4 str., 1 d.

67 *Ibid*., 4 str., 2 d.

68 Randy H. Magen, „In the Best Interests of Battered Women: Reconceptualizing Allegations of Failure to Protect“, *Child Maltreatment* 4, nr. 2 (May 1999): 127–135, https://doi.org/10.1177/1077559599004002005.

69 Regina Austin, „Stepo in a Crack, Break your Mother’s Back: Poor Moms, Myths of Authority, and Drug-Related Evictions in Public Housing“, *Yale Journal of Law and Feminism* 14, nr. 2 (2002): 273–289, https://openyls.law.yale.edu/entities/publication/d074e2a1-488b-40de-ac64-7ca4ec6811a9, 289.

finansiškai stipresniam. *Biologinės šeimos prioriteto principu*, pagal kurį pagrindiniu vaiko teisių apsaugą užtikrinančiu institutu tampa biologinė šeima, motinystės veikla ir motinų teisė į vaiką dar labiau sumenkinta.

Lietuvos socialinės politikos kaitos tyrimas rodo, kad lyčių lygybės šeimoje diskursas buvo pakeistas tradiciniu – lyčių vaidmenų diskursu, dėmesys nuo vaiko nukreiptas į santuokinę šeimą. „Gera motina“ dabar yra moteris, kuri vaikus gimdo ir augina santuokoje, nesavanaudiškai prisiima atsakomybę už vaikų priežiūrą, puoselėja tėvo ir vaiko ryšį; „bloga motina“ – vieniša, vaikus gimdanti ne santuokoje, išsiskyrusi ir patirianti smurtą, nes tai vertinama kaip grėsmė šeimos institutui.

3. Lūkesčių intymaus partnerio smurtą patiriančioms motinoms kaita Lietuvos socialinėje politikoje

2011 m. įsigaliojus *Apsaugos nuo smurto artimoje aplinkoje įstatymui* (2011)[70], išryškėjo smurto artimoje aplinkoje mastai ir tai, kad smurtą dažniausiai patiria moterys. Todėl 2023 m. įstatymo redakcija padidintas moterų matomumas, įteisinta nauja prevencinė apsaugos priemonė – apsaugos nuo smurto artimoje aplinkoje orderis[71], – svarbi mažinant smurto pasikartojimo grėsmę. Taip pat praplėstas agentūrų tinklas ir patobulintos jų bendradarbiavimo sąlygos, kad smurto artimoje aplinkoje problema būtų sprendžiama veiksmingiau. Tačiau nei pagrindiniame, nei jį lydinčiuosiuose politikos dokumentuose vaikų turinčios moterys nėra minimos kaip didžiausia smurtą patirianti moterų grupė[72].

Šioje straipsnio dalyje tiriama, kaip į smurtą patiriančias motinas žiūrima socialinėje politikoje: kaip konstruojamos motinų smurtinės

[70] *Lietuvos Respublikos apsaugos nuo smurto artimoje aplinkoje įstatymas* 2011.

[71] *Lietuvos Respublikos apsaugos nuo smurto artimoje aplinkoje įstatymas* 2023, 2 str., 1 p.

[72] McDonald-Harker, „Abused women’s mothering experiences“.

patirtys, formuojamas požiūris į jas, kokie lūkesčiai keliami motinystei, kai vaikas ar vaikai auginami intymaus partnerio smurto kontekste.

3.1. Smurto artimoje aplinkoje paradigmos kaita

Smurto artimoje aplinkoje problema skirtingose šalyse gali būti formuluojama remiantis skirtingais pagrindais – baudžiamosios justicijos, sveikatos ar žmogaus teisių sričių požiūriu[73]. Stipriau orientuojantis į *baudžiamosios justicijos perspektyvą*, smurtas artimoje aplinkoje laikomas nusikaltimu, čia centre atsiduria smurtaujantis asmuo, kurį siekiama nubausti, tačiau akcentuojamas būtent fizinis smurtas, kitoms, ne mažiau pavojingoms smurto formoms dėmesio beveik neskiriama. Smurtą artimoje aplinkoje traktuojant kaip *sveikatos problemą*, dėmesio centre atsiduria asmens sveikatai padaryta žala, bet ne ją sukėlusios priežastys. Vadovaujantis *žmogaus teisių perspektyva*, smurtas artimoje aplinkoje pripažįstamas kaip vykstantis lyties pagrindu ir dažniausiai patiriamas moterų[74], tačiau manoma, kad toks požiūris nutolina nuo konkretaus nacionalinio konteksto ir jam būdingų poreikių.

Lietuvoje smurtas artimoje aplinkoje yra visuomeninės reikšmės problema, kuriai įveikti turi būti pasitelkiami visi įmanomi ištekliai. Tačiau nuo 2023 m., atsisakius smurtą artimoje aplinkoje laikyti žmogaus teisių pažeidimu, buvo sustiprintas dėmesys teisinėms priemonėms. Dabar vadovaujamasi paternalistine nuostata: manoma, kad valstybė savo jėgomis gali *užtikrinti kiekvieno asmens, įskaitant vaikus, apsaugą, sudarant teisines prielaidas nedelsiant reaguoti į kylančią grėsmę*, o kitų požiūrių svarba sumažinama (3 lentelė).

---

73 Patricia Tjaden, „Defining and Measuring Violence against Women: Background, Issues, and Recommendations“, in *Violence against Women: A Statistical Overview, Challenges and Gaps in Data Collection and Methodology and Approaches for overcoming Them*, ed. Patricia Tjaden (Geneva Switzerland 2005), 1–11, https://www.un.org/womenwatch/daw/egm/vaw-stat-2005/docs/expert-papers/Tjaden.pd., 1.

74 *Ibid*., p. 1

3 lentelė. ***Apsaugos nuo smurto artimoje aplinkoje įstatymo teisinių nuostatų analizė***

2011[75]	2023[76]
1 str., 1 p. Šiuo įstatymu siekiama **ginti asmenis** nuo smurto artimoje aplinkoje, kuris dėl jo žalos visuomenei priskiriamas prie visuomeninę reikšmę turinčių veikų, greitai reaguoti į iškilusią grėsmę, imtis prevencijos priemonių, taikyti apsaugos priemones ir teikti tinkamą pagalbą.	1 str., 1 p. Šio įstatymo paskirtis – užtikrinti **kiekvieno asmens, įskaitant vaikus**, apsaugą nuo *smurto artimoje aplinkoje, dėl jo žalos visuomenei priskiriamo prie visuomeninę reikšmę turinčių* ***veikų***, **sudaryti teisines prielaidas nedelsiant reaguoti** į grėsmę <...>.
1 str., 2 p. Smurtas artimoje aplinkoje yra žmogaus teisių ir laisvių pažeidimas. Šis įstatymas apibrėžia smurto artimoje aplinkoje sampratą, nustato <...>.	1 str., 2 p. ~~**Smurtas artimoje aplinkoje yra žmogaus teisių ir laisvių pažeidimas**~~. Šis įstatymas apibrėžia smurtą artimoje aplinkoje**, *nuo kurio neproporcingai dažnai nukenčia moterys***, nustato <...>.
2 str., 4 p. Smurtą artimoje aplinkoje patyręs asmuo <...> – asmuo, prieš kurį **panaudotas** smurtas artimoje aplinkoje, taip pat *vaikas, tapęs smurto artimoje aplinkoje liudininku, ir (ar) vaikas, gyvenantis artimoje aplinkoje, kurioje buvo smurtauta.*	

Tarptautiniuose moksliniuose tyrimuose toks požiūris kritikuojamas[77, 78] teigiant, kad juo nutolstama nuo lyčių nelygybės problemos kaip esminio veiksnio, dėl kurio egzistuoja smurto prieš moteris reiškinys. Be to, dėmesys teisinėms priemonėms neskatina vertinti moterų ir vyrų galimybių skirtumų, taip pat to, kad moterys yra labiau pažeidžiamos smurto. Tai reiškia, kad tokia politika nevertins moterų patiriamos unikalios žalios, apsaugos priemonės nuo smurto bus universalesnės, o reagavimas į smurtą, paremtas procedūriniais reikalavimais, gali būti sudėtingesnis. Taigi, kai žmogaus teisių perspektyva

[75] *Lietuvos Respublikos apsaugos nuo smurto artimoje aplinkoje įstatymas* 2011.

[76] *Lietuvos Respublikos apsaugos nuo smurto artimoje aplinkoje įstatymas* 2023.

[77] Moore et al., „Family and Domestic Violence Policy Discourses“, 11.

[78] Kuskoff, Parsell, „Striving for Gender Equality“, 475.

keičiama intensyvesniu teisinių priemonių panaudojimu, smurtas artimoje aplinkoje tampa viena iš socialinių problemų – laikinu visuomenės funkcionavimo sutrikimu, bet ne patriarchalinės valdžios ir lyčių santykių disbalanso apraiška.

Moteris įvardijant kaip dažniausiai patiriančias smurtą, iš dalies buvo siekiama kompensuoti šiuos pokyčius. Tačiau didesnis jų matomumas vargu ar atsvers kovai su smurtu prieš moteris būtiną suvokimą, kad tai yra lytimi grįsta smurto forma. Be to, nors moterys yra didžiausia smurtą patirianti asmenų grupė, nenumatytos jų poreikius atliepiančios apsaugos priemonės, o jų patirtis konceptualizuojama ją psichopatologizuojant. *Kiekvienas asmuo, įskaitant vaikus*, aprašomi kaip saugomi nuo smurto artimoje aplinkoje „veikos“; *smurtą patyrę asmenys* – kaip tie, prieš kuriuos buvo „panaudotas“ smurtas artimoje aplinkoje (3 lentelė). Tuo tarpu vienintelės moterys, skirtingai nei jos aprašomos Stambulo konvencijoje (2011)[79], nurodomos kaip neproporcingai dažnai nuo smurto „nukenčiančios“, bet ne jį patiriančios, t. y. jų patirtys susiejamos su pasyvumo, neveiklumo, aukos kategorijomis, „išmokto bejėgiškumo“ ir „psichologinio įstrigimo“ būsenomis[80].

Tokia Lietuvos socialinė politika bus dar mažiau palanki smurtą patiriančioms motinoms. Viena vertus, jos, kaip ir visos moterys, jau laikomos *įstrigusiomis aukos vaidmenyje*. Kita vertus, kaip pagrindinės globėjos bus kaltinamos vaikus įkalinusios savo pačių pasirinktuose santykiuose, t. y. laisva valia pasirinkusios tai, kas gali būti prilyginama smurtui prieš vaiką[81]. Be to, kai smurtas prieš moteris

---

79 *Stambulo konvencijos* angliškame variante, apibrėžiant smurtą prieš moteris artimoje aplinkoje, vartojamas žodis „paveikia“ (angl. *affect*), bet ne „nukenčia“, kaip yra lietuviškoje šio dokumento versijoje ir Lietuvos Respublikos *apsaugos nuo smurto artimoje aplinkoje įstatyme* (2023). *Stambulo konvencijos* 2 str., 1 dalyje įtvirtinta, kad „This Convention shall apply to all forms of violence against women, including domestic violence, which affects women disproportionately“.

80 Sinead Flynn, „Battered Woman's Syndrome: A Tragic Reality, an Evolving Theory“, *Trinity Women's Review* 3, nr. 1 (March 2019): 39–56, https://www.esr.ie/index.php/TrinityWomensReview/article/view/2062.

81 *Lietuvos Respublikos apsaugos nuo smurto artimoje aplinkoje įstatymas* 2023, 2 str., 6 p.

nematomas kaip lytimi grįsta smurto forma, smurtas prieš motinas tampa tik šeimos sistemos funkcionavimo sutrikimu – ne intymaus partnerio, bet motinos atsakomybės klausimu. Tokiu būdu *Apsaugos nuo smurto artimoje aplinkoje įstatyme*[82] nesant nuorodos, kad dažniausiai smurtauja vyrai, *Šeimos stiprinimo įstatyme*[83] ir *Vaiko teisių apsaugos pagrindų įstatyme*[84] tėvo vaidmenį susiejant su *tėvystės ir motinystės papildomumo principu*, vyro kaip tėvo smurtas prieš motiną tampa mažiau matoma ir mažiau klausimų kelianti problema nei motinos pasirinkimai.

3.2. Smurto artimoje aplinkoje konceptualizavimas

Smurtas artimoje aplinkoje apima įvairias artimų santykių formas. 2011 m. artimai aplinkai buvo priskiriami susituokę ar kartu gyvenantys intymūs partneriai, svainystės santykiai, pavyzdžiui, vyro arba moters brolis, sesuo, mama, tėvas ir kt., nuo 2023 m. – ir giminystės ryšiais susiję asmenys (4 lentelė). Artimos aplinkos praplėtimas reikšmingai jos sampratos nekeitė, tačiau žiūros tašką pertvarkė. Dabar artima aplinka – tai ne atskiri asmenys ir atskiri santykiai, bet labiau biologinė šeima, kurios centre yra vaikas – vienintelis genetiškai susijęs su kiekvienu artimai aplinkai priklausančiu asmeniu.

Vaikai kaip socialinės politikos rūpestis įvardijami ir *smurtą artimoje aplinkoje patyrusio asmens* sampratoje, atskirai minint *vaikus, kaip smurto liudininkus, ir (ar) gyvenančius smurtaujančioje aplinkoje*. Tuo tarpu visi kiti – moterys, vyrai, taip pat tiesiogiai smurtą patyrę vaikai – įvardijami viena – lyčiai neutralia *asmens* kategorija (4 lentelė).

Taigi, išplėtus artimos aplinkos sampratą, socialinėje politikoje stiprėjo vaikams skiriamas dėmesys: kad jie būtų apsaugoti, siekiama dar aktyviau užkirsti kelią tiek tiesioginiam smurtui prieš vaikus, tiek

82 *Ibid.*

83 *Lietuvos Respublikos šeimos stiprinimo įstatymas* 2017, 3 str., 4 d.

84 *Lietuvos Respublikos vaiko teisių apsaugos pagrindų įstatymas* 2024, 4 str., 13 d.

smurto tarp kartų perdavimui, taigi vis daugiau reikšmės teikiama ne tik reagavimui į smurtą, bet ir į jo prevenciją.

4 lentelė. ***Apsaugos nuo smurto artimoje aplinkoje įstatymo teisinių nuostatų analizė***

2011[85]	2023[86]
2 str., 2 p. Artima aplinka – aplinka, kurią sudaro asmenys, siejami <...> sieti santuokiniais, partnerystės, svainystės ar kitais artimais ryšiais <...>.	2 str., 2 p. Artima aplinka – aplinka, kurią sudaro asmenys, siejami <...> sieti santuokiniais, partnerystės, svainystės, **giminystės** ar kitais artimais ryšiais <...>.
2 str., 4 p. Smurtą artimoje aplinkoje patyręs asmuo – asmuo, prieš kurį panaudotas smurtas artimoje aplinkoje, taip pat *vaikas, tapęs smurto artimoje aplinkoje liudininku, ir (ar) vaikas, gyvenantis artimoje aplinkoje, kurioje buvo smurtauta*.	

Tačiau mokslininkai nemano, kad tokia politika veiksminga ir naudinga vaikui. Pirmiausia, *vaiko kaip smurto liudininko* sąvoka yra laikoma žalinga, nes ją taikant į vaiką žvelgiama ne kaip į smurtą patyrusįjį, bet kaip į turintį vertingos informacijos apie tėvo smurto prieš motiną aplinkybes. Kitas momentas, kad abejojama, jog *vaiko kaip smurto liudininko* samprata prisideda prie smurtinio elgesio tarp kartų perdavimo ciklo nutraukimo. Lapierre ir kt. (2016)[87] tyrimu yra atskleidę, kad toks vaikų, gyvenančių smurtaujančiose šeimose, aprašymas neigiamai veikia vaikų, nesusiduriančių su tėvo smurtu prieš motiną, nuostatas – jie tėvo smurtą prieš motiną pradeda matyti kaip normalų tarpasmeninių santykių bruožą ir gali perkelti tokį santykių modelį į savo suaugusiųjų gyvenimus.

Motinų motinystė dėl *vaiko kaip smurto liudininko* ar *gyvenančio smurtaujančioje šeimoje* automatiško priskyrimo prie smurtą patyrusio taip pat nėra tinkamai vertinama. Mokslininkai pažymi, kad taip apibūdinant vaikus, moterys patiria savo motinystės menkinimą –

[85] *Lietuvos Respublikos apsaugos nuo smurto artimoje aplinkoje įstatymas* 2011.

[86] *Lietuvos Respublikos apsaugos nuo smurto artimoje aplinkoje įstatymas* 2023.

[87] Cit. Lieber, Escoda, „Family Violence and Institutional Responses“, 5.

jos kaip pagrindinio vaikų apsaugos šaltinio nuvertinimą[88, 89, 90]. Be to, tokia vaikų konceptualizavimo sistema sudaro prielaidas motinų kaltinimams ir kitomis veikomis, kaip kenkiančiomis vaiko gerovei. Tyrimai rodo, kad motinos, patyrusios smurtą, vaiko teises ginančių tarnybų kvalifikuojamos nebūtinai kaip neapsaugojusios savo vaikų nuo smurto prieš jas stebėjimo, bet ir kad jos yra aplaidžios, nesirūpinančios vaikais ir blogai su jais besielgiančios[91, 92].

Lietuvos *Vaiko teisių apsaugos pagrindų įstatyme* tarp smurto prieš vaiką formų nėra aiškios ribos, o tai reiškia, kad motinos taip pat gali būti neteisingai vertinamos. Viena vertus, smurtas prieš vaiką apibrėžiamas pernelyg plačiai, nurodant, kad tai „veikimu ar neveikimu vaikui daromas tiesioginis ar netiesioginis tyčinis fizinis, psichologinis, seksualinis poveikis“. Kita vertus, *Reikšmingos žalos sveikatai* dalyje smurtui prieš vaiką priskiriama neatskirtos viena nuo kitos skirtingos smurto formos – *vaiko smurto stebėjimas* bei vaiko *nepriežiūra* (5 lentelė), kurios siejamos su tomis pačiomis pasekmėmis vaikui: sutrikdyta sveikata, sutrikdyta normalia raida, sukelta grėsme sveikatai, sukelta grėsme normaliai raidai. Be to, jos nėra išmatuojamos, jų negalima susieti su konkrečiais tėvo ar motinos poelgiais. Vadinasi, yra tikimybė, kad smurto pasekmės nebus deramai nustatytos, vaikui padaryta žala nebus susieta su konkrečiomis aplinkybėmis ir veiksmais, veikiau bus

---

88 Jane Callaghan, „Mothers and Children? Representations of Mothers in Research on Children's Outcomes in Domestic Violence“, *Psychology of Women Section Review* 17, nr. 1 (2015): 13–20, https://doi.org/10.53841/BPSPOW.2015.17.1.13.

89 Catherine Humphreys, Ravi K. Thiara, C. Sharp ir J. Jones, „Supporting the Relationship between Mothers and Children in the Aftermath of Domestic Violence“, in *Domestic Violence and Protecting Children*: *New Thinking and Approaches*, eds. Nicky Stanley ir Cathy Humphreys (London: Jessica Kingsley, 2015), 130–147.

90 Cindy A. Sousa, Manahil Siddiqi ir Briana Bogue, „What do we know after Decades of Research about Parenting and IPV? A Systematic Scoping Review Integrating Findings“, *Trauma, Violence and Abuse* 23, nr. 5 (December 2022): 1629–1642, https://doi.org/10.1177/15248380211016019.

91 Callaghan, „Mothers and Children?“, 15–16.

92 Susan Strega, Claire Fleet, Leslie Brown, Lena Dominelli, Marilyn Callahan ir Christopheris Walmsley, „Connecting Father Absence and Mother Blame in Child Welfare Policies and Practice“, *Children and Youth Services Review* 30, nr. 7 (July 2007): 705–716, https://doi.org/10.1016/j.childyouth.2007.11.012, p. 706.

remiamasi asmeniniais ar kitais prieinamais ir visuomenėje palaikomais kriterijais. Instituciniu lygmeniu tokios formuluotės sudaro prielaidas remtis Lietuvoje įtvirtintais lyčių vaidmenimis ir jų suponuojamais lūkesčiais motinai bei tėvui. Tokiu atveju kyla rizika, kad, viena vertus, vaiko matytas smurtas bus siejamas su motinos atsakomybe už vaiko apsaugą, kita vertus, dėl to, kad patyrė smurtą, motina bus apkaltinta vaiko nepriežiūra ar kita netinkamą motinystę apibūdinančia veika. Tuo tarpu smurtavęs tėvas, kuriam, beje, pagal tradicinį lyčių modelį priskiriama šeimos narių drausminimo funkcija, ir jo veiksmai tampa ne tiek svarbūs, kai akcentuojamas ne smurto, bet vaiko priežiūros kontekstas – šeimos, kaip sistemos veikimas, vaikams saugi aplinka ir kt., t. y. tai, kas laikoma tiesiogine motinų pareiga.

5 lentelė. ***Vaiko teisių apsaugos pagrindų įstatymo teisinių nuostatų analizė***

2017[93]	2024[94]
2 str., 9 p. (10 p.)[95] Smurtas prieš vaiką – veikimu *ar* neveikimu vaikui daromas tiesioginis *ar* netiesioginis tyčinis <...> poveikis, *jeigu dėl to* <...> *buvo sutrikdyta jo sveikata, normali raida,* <...> *ar pavojus gyvybei, sveikatai, normaliai raidai* <...>. Smurtu prieš vaiką taip pat laikoma vaiko nepriežiūra.	
3 str., 4 d. Nepriežiūra – *tėvų* <...> nuolatinis vaikui būtinų <...> poreikių netenkinimas ar aplaidus tenkinimas, dėl kurio <...> *buvo sutrikdyta jo sveikata ar normali raida arba sukeltas pavojus vaiko gyvybei, sveikatai ar normaliai raidai.*	
x	2 str., 9 p. Reikšminga žala sveikatai – <...> vaiko nepriežiūros ***ar***[96] smurto stebėjimo (kai vaikas yra smurto liudininkas) pasekmė <...>.

[93] *Lietuvos Respublikos vaiko teisių apsaugos pagrindų įstatymas* 2017.

[94] *Lietuvos Respublikos vaiko teisių apsaugos pagrindų įstatymas* 2024.

[95] *Pastaba.* 2 str. punktas, nurodytas prieš skliaustą, yra nuoroda į 2017 m. įstatymo redakciją, nurodytas skliaustuose – į 2024 m. įstatymo redakciją.

[96] Gintautas Akelaitis, „Jungtukai *ar*, *arba* teisės kalboje sintaksinėse konstrukcijose“, iš *Specialybės kalba: gramatika ir logika*, sud. Gintautas Akelaitis, Zofija Babickienė, Viktorija Mažeikienė ir Laima Pečkuvienė (Vilnius: Mykolo Romerio universitetas, 2012), https://cris.mruni.eu/server/api/core/bitstreams/938c4e5e-c097-4739-aead-3c16414b8dea/content, 6-16.

Taigi artimos aplinkos išplėtimas padidina dėmesį *vaikui kaip smurto liudininkui* ir (ar) *gyvenančiam smurtaujančioje aplinkoje* taip tikintis sumažinti tiesioginio smurto prieš vaikus atvejų ir nutraukti tarpkartinį smurto ciklą. Tačiau tokia politika prisidedama prie moterų motinystės menkinimo, jų kaltinimo plėtros vien dėl to, kad jos patiria smurtą. Be to, ji yra neveiksminga, nes neatveria galimybės tinkamai reaguoti į smurto priežastis ir priskirti atsakomybę smurtautojui, o vaikų nuostatos gali būti paveiktos taip, kad smurto prieš moteris reiškinys ir toliau gali išlikti ilgalaikė visuomenės problema.

3.3. Motinos ir tėvo santykių konstravimas

Socialinės politikos pokyčiai bandant spręsti smurto artimoje aplinkoje problemą keičia ir tėvo bei motinos santykius. Smurtą patiriančios motinos dabar tampa dviem sąvokomis apibrėžiamais subjektais – *smurtą artimoje aplinkoje patyrusio asmens* ir *smurto artimoje aplinkoje pavojų patiriančio asmens.* Tuo tarpu smurtaujantis tėvas priskiriamas vienintelei kategorijai – *smurto artimoje aplinkoje pavojų keliančio asmens* (6 lentelė).

Struktūriškai taip stiprinamas dėmesys smurtą patiriančioms motinoms, jos tampa svarbesniu intervencijų subjektu. Tai rodo ir pagalba, numatyta *Šeimos stiprinimo įstatyme*. Motinoms, patiriančioms smurtą, numatytos gebėjimų rūpintis šeima ir vaikais ugdymo paslaugos, kad jos galėtų „savarankiškai spręsti iškylančias problemas – <...> kurti saugią, sveiką ir darnią aplinką savo šeimoje“[97], „įveikti iškilusius socialinius sunkumus, <...> išvengti galimų vaiko teisių pažeidimų ir <...> užtikrinti vaiko teises bei teisėtus interesus“[98], tuo tarpu smurtaujančiam tėvui – gydymas nuo alkoholizmo, narkomanijos, kitų priklausomybių[99], pagalba keičiant destruktyvų elgesį[100], t. y. dėmesys skiriamas asmeninių problemų įveikai, bet ne tėvystės gebėjimams stiprinti.

---

97 *Lietuvos Respublikos šeimos stiprinimo įstatymas* 2017, 5 str., 2 p., 4 d.

98 *Lietuvos Respublikos vaiko teisių apsaugos pagrindų įstatymas* 2024, 2 str., 2 p.

99 *Lietuvos Respublikos šeimos stiprinimo įstatymas* 2017, 5 str., 2 p., 5 d.

100 *Ibid*., 4 str., 6 d.

6 lentelė. ***Apsaugos nuo smurto artimoje aplinkoje įstatymo teisinių nuostatų analizė***

2011[101]	2023[102]
2 str., 4 p. Smurtą artimoje aplinkoje patyręs asmuo (toliau – smurtą patyręs asmuo) – asmuo, prieš kurį panaudotas smurtas artimoje aplinkoje <...>.	
2 str., 6 p. Smurtautojas – asmuo, smurtaujantis artimoje aplinkoje.	x
x	2 str., 6 p. Smurto artimoje aplinkoje pavojų keliantis asmuo – asmuo, keliantis pagrįstą įtarimą, kad gali panaudoti smurtą artimoje aplinkoje.
2 str., 7 p. Smurto artimoje aplinkoje subjektas – smurtą patyręs asmuo ar smurtautojas.	x
x	2 str., 7 p. Smurto artimoje aplinkoje pavojų patiriantis asmuo – asmuo, prieš kurį, pagrįstai įtariama, gali būti panaudotas smurtas artimoje aplinkoje.

Atsižvelgiant į sąvokų vartosenos tarpusavio santykį galima sakyti, kad dabartiniame Lietuvos socialinės politikos diskurse nelygiavertiškai vertinami ir abu smurto artimoje aplinkoje subjektai – smurtautojas ir smurtą patyręs asmuo. 2023 m. neliko nuorodos į smurtautoją – *smurtautojo* kategorija apskritai pašalinta, įvardijamas tik smurto panaudojimas artimoje aplinkoje, kitaip tariant, veiksmas be veikėjo (6 lentelė). Tai reiškia, kad dabar pats smurtas tampa savarankišku subjektu, o šio tyrimo ribose – konkrečiai smurtas prieš moterį. Tokiu būdu smurtaujantys vyrai jau ne tik deseksualizuoti, sumažintas jų matomumas, bet ir sumenkinti jų veiksmai. Mokslininkai teigia, kad tai nebūtinai sąmoningas politikų pasirinkimas, greičiau visuomenėje vyraujančių, giliai įsišaknijusių kultūroje, esamą lyčių hierarchiją palaikančių nuostatų atspindys[103].

[101] *Lietuvos Respublikos apsaugos nuo smurto artimoje aplinkoje įstatymas* 2011.

[102] *Lietuvos Respublikos apsaugos nuo smurto artimoje aplinkoje įstatymas* 2023.

[103] Henley Michelle Miller ir Jo Anne Beazley P., „Syntax, Semantics, and Sexual Violence: Agency and the Passive Voice“, *Journal of Language and Social Psychology* 14, nr. 1 (March 1995): 60–84, https://doi.org/10.1177/0261927X95141004.

2023 m. *Apsaugos nuo smurto artimoje aplinkoje įstatyme* įtvirtinus prevencinę apsaugos priemonę – apsaugos nuo smurto artimoje aplinkoje orderį[104], skirtą smurto pasikartojimo tikimybei mažinti, atsirado ir dvi papildomos kategorijos – *pavojų patiriančio* ir *pavojų keliančio* asmens (6 lentelė), apie kurias kalbant vartojama *pagrįstų įtarimų* sąvoka – reikalavimas smurto grėsmę pagrįsti įrodymais. Tačiau kai smurtas prieš moteris nelaikomas lytimi grindžiama smurto forma, o tikru smurtu pripažįstamas fizinis smurtas, moterų patiriamas psichologinis, seksualinis bei ekonominis smurtas ir, tuo labiau, veiksmai, kuriais kenkiama motinystei, nebus pagrindas patraukti smurtautoją atsakomybėn. Tai reiškia, kad daugelis moterų bus atgrasomos kreiptis pagalbos ir taip skatinamos pasilikti smurtiniuose santykiuose. Smurtas prieš moteris, kaip specifinė ir nuo pašalinių akių paslėpta problema, taps mažiau suprantama ir matoma[105], nes taip skatinama nuostata, kad moterys yra nepatikimos – sutirštinančios spalvas ar tikslingai iškraipančios smurto faktus.

Smurtą patiriant motinoms, institucijos gali būti linkusios jas dar labiau kaltinti[106]. Motinoms viešinant smurtą kitais nei fizinio smurto atvejais, jos gali būti matomos kaip savanaudės, besirūpinančios savo, o ne vaiko interesais[107]. Motinos gali būti įtarinėjamos prie savęs pririšusios vaikus, siekiančios daryti poveikį jų liudijimams, pakenkti tėvo ir vaiko bendravimui, nes biologinis tėvas, nepaisant aplinkybių, laikomas *pakankamai geru ir vaiką mylinčiu tėvu*[108, 109]. Tėvo naudojamos smurto technikos, nukreiptos į motinystę, – motinos ir vaiko bendravimo stebėjimas, auklėjimo metodų neigimas,

---

104 *Lietuvos Respublikos apsaugos nuo smurto artimoje aplinkoje įstatymas* 2023, 2 str., 1 p.

105 Lieber, Escoda, „Family Violence and Institutional Responses“, 3.

106 Grigaitė, Karalius, „Intymaus partnerio apraiškos Lietuvoje“, 1–33.

107 *Lietuvos Respublikos vaiko teisių apsaugos pagrindų įstatymas* 2024, 7 str.

108 Maria Eriksson ir Marianne Hester, „Violent Men as Good Enough Fathers? A Look at England and Sweden“, *Violence Against Women* 7, nr. 7 (July 2001): 779–798, https://doi.org/10.1177/10778010122182730.

109 Christine Harrison, „Implacably Hostile or Appropriately Protective? Women Managing Child Contact in the Context of Domestic Violence“, *Violence against Women* 14, nr. 4 (April 2008): 381–405, https://doi.org/10.1177/1077801208314833.

vaiko prieš motiną nuteikinėjimas, motinos kaip „blogos motinos“ ar psichiškai nesveikos vaizdavimas institucijoms, jos kontrolė – greičiau bus traktuojamos kaip tėvo rūpestis vaiko gerove, bet ne smurtinis elgesys.

Taigi galima teigti, kad struktūriškai pertvarkytas Lietuvos smurto artimoje aplinkoje politikos diskursas didino dėmesį smurtą patyrusioms motinoms kaip pagrindinėms vaikų globėjoms, atsakingoms už santykių šeimoje darną. Smurtaujančio tėvo matomumas ir jo veiksmų rimtumas mažėjo panaikinus smurtautojo kategoriją, dabar jam likus tik *keliančiu grėsmę*. Dėl atsiradusio reikalavimo smurto grėsmę pagrįsti įrodymais motinos nebus skatinamos kreiptis pagalbos, o smurtaujantys tėvai galės išvengti atsakomybės.

Išvados

Atliktas tyrimas rodo, kad Lietuvos socialinėje politikoje pertvarkyti motinoms keliami lūkesčiai keičiant požiūrį į šeimą, jos narių tarpusavio pareigas ir atsakomybę. Dabar iš moterų tikimasi, kad jos gimdys vaikus, juos augins santuoka įtvirtintoje šeimoje, vadovausis tradicinėmis vertybėmis – bus pagrindinės vaikų globėjos, gebės kurti saugią, sveiką ir darnią aplinką šeimoje, puoselės vaiko ir tėvo ryšį. Tuo tarpu tėvo vaidmeniui vaiko gerovės, motinos motinystės ir šeimos stabilumo požiūriu socialinės politikos diskurse skirta vis daugiau reikšmės, tačiau be proporcingo dėmesio tėvystės gebėjimams ar atsakomybei už šių tikslų įgyvendinimą.

Smurto artimoje aplinkoje politikos diskurso kaita rodo, kad įvyko slinktis nuo žmogaus teisių link teisinių priemonių kovojant su smurto prieš moteris privačioje erdvėje reiškiniu. Dėl to smurtą patyrusios moterys išskirtos kaip vienintelės „nukenčiančios“ nuo smurto, bet ne jo paveiktos, taip verčiant prisiimti asmeninę atsakomybę; atsisakyta smurtautojo kategorijos, vadovaujantis nekaltumo prezumpcijos logika; įtvirtinta teisinė kategorija, reikalaujanti įrodyti smurto grėsmę. Smurto artimoje aplinkoje problema taip pat stipriau susieta su vaiko ir kartu šeimos poreikiais, o tai lemia, kad moterų,

kaip motinų, atsakomybė vaikui tapus smurto liudininku stiprėja, dėmesys nuo smurto konteksto ir smurtaujančio tėvo veiksmų perkeliamas prie motinystės vertinimo ir kontrolės.

Siekiant didinti socialinės politikos veiksmingumą, turi būti atsisakoma moteris ir kartu motinas stigmatizuojančių nuostatų, pasyvios, lyčiai neutralios kalbos, galinčios mažinti smurtaujančio tėvo veiksmų ir atsakomybės matomumą. Taip pat turi būti pertvarkoma diskurso organizavimo struktūra užtikrinant lygiavertį požiūrį į smurto artimoje aplinkoje dalyvius. Smurto prieš moteris reiškinio specifikai suprasti svarbu atsisakyti konstrukcijų, neigiančių smurtą patiriančių motinų liudijimų svarbą. Kartu būtina pertvarkyti vaiko, kaip smurtą patyrusio asmens, konceptualizaciją taip, kad vaiko patirtį vertinant būtų atsižvelgiama į smurto kontekstą, smurtaujančio tėvo veiksmus ir jų poveikį vaiko gerovei.

Literatūra ir šaltiniai

Akelaitis, Gintautas. „Jungtukai *ar*, *arba* teisės kalboje sintaksinėse konstrukcijose“. Iš *Specialybės kalba: gramatika ir logika*, sud. G. Akelaitis, Z. Babickienė, V. Mažeikienė ir L. Pečkuvienė, 6–16. Vilnius: Mykolo Romerio universitetas, 2012. https://cris.mruni.eu/server/api/core/bitstreams/938c4e5e-c097-4739-aead-3c16414b8dea/content.

Austin, Regina. „Stepo on a Crack, Break your Mother’s Back: Poor Moms, Myths of Authority, and Drug-Related Evictions in Public Housing“. *Yale Journal of Law and Feminism* 14, nr. 2 (2002): 273–289. https://scholarship.law.upenn.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=1624&context=faculty_scholarship.

Boyd, Susan B. „Motherhood and Law: Constructing and Challenging Normativity“. In *Feminist Legal Theory*, eds. M. Davies ir V. Munro, 267–283. Aldershot: Ashgate, 2013. https://open.library.ubc.ca/soa/cIRcle/collections/facultyresearchandpublications/52383/items/1.0103608.

Callaghan, Jane. „Mothers and Children? Representations of Mothers in Research on Children’s Outcomes in Domestic Violence“. *Psychology of Women Section Review* 17, nr. 1 (2015): 13–20. https://doi.org/10.53841/bpspow.2015.17.1.13.

Casas, Lidia Becerra ir, Macarena Pavez Vargas. „La Respuesta Estatal a la Violencia Intrafamiliar“. *Revista de Derecho (Valdivia)* 24, nr. 1 (2011): 33–151. http://dx.doi.org/10.4067/S0718-09502011000100007.

Council of Europe, Convention on Preventing and Combating Violence against Women and Domestic *Violence* 2011. https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/PDF/?uri=CELEX:22023A0602(01).

Dobash, Russell P. ir Rebecca E. Dobash. „Women's Violence to Men in Intimate Relationships: Working on a Puzzle". *British Journal of Criminology* 44 (2004): 324–349. https://www.brown.uk.com/domesticviolence/dobash.pdf.

Eriksson, Maria ir Marianne Hester. „Violent Men as Good Enough Fathers? A Look at England and Sweden". *Violence Against Women* 7, nr. 7 (2001): 779–798. https://doi.org/10.1177/107780101221827.

Erşen, Umut Belek. „Changing Face of Motherhood Ideology". *Sociology and Anthropology* 4, nr. 5 (2016): 374–379. https://doi.org/10.13189/sa.2016.040510.

Fleckinger, Andrea. „The Father Absence-Mother Blame Paradigm in Child Protection Social Work: An Italian Feminist Single Case Study". *European Journal of Social Work* 26, nr. 2 (2022): 245–257. https://doi.org/10.1080/13691457.2022.2045259.

Flynn, Sinead. „Battered Woman's Syndrome: A Tragic Reality, an Evolving Theory", (2019): 39–56. https://www.esr.ie/index.php/TrinityWomensReview/article/view/2062/604 , 2025-11-30.

Frazer, Elizabeth ir Kiberly Hutchings. „The Feminist Politics of Naming Violence". *Feminist Theory* 21, nr. 2 (2020): 199–216. https://doi.org/10.1177/1464700119859759.

Garrity, Zoë. „Discourse Analysis, Foucault and Social Work Research Identifying some Methodological Complexities". *Journal of Social Work* 10, nr. 2 (2010): 193–210. https://doi.org/10.1177/1468017310363641.

Grigaitė, Ugnė ir Mažvydas Karalius. „Intymaus partnerio smurtavimo apraiškos Lietuvoje – moterų perspektyva", (2018): 1–33. https://hrmi.lt/wp-content/uploads/2018/10/Intymaus-partneriosmurtavimo-aprai%C5%A1kos_%C5%BDTSI.pdf.

Harrison, Christine. „Implacably Hostile or Appropriately Protective? Women Managing Child Contact in the Context of Domestic Violence". *Violence Against Women* 4, nr. 4 (2008): 381–405. https://doi.org/10.1177/1077801208314833.

Harvie, Peter ir Tony Manzi. „Interpreting Multi-Agency Partnerships: Ideology, Discourse and Domestic Violence". *Social & Legal Studies* 20, nr. 1 (2011): 79–95. https://doi.org/10.1177/0964 663910384907.

Henley Michelle Miller ir Jo Anne P. Beazley. „Syntax, Semantics, and Sexual Violence: Agency and the Passive Voice". *Journal of Language and Social Psychology* 14, nr. 1 (1995): 60–84. https://doi.org/10.1177/0261927X95141004.

Heward-Belle, Susan. „Exploiting the „Good Mother" as a Tactic of Coercive Control: Domestically Violent Men's Assaults on Women as Mothers". *Affi-*

lia: Journal of Women and Social Work 32, nr. 3 (2017): 374–389. https://doi.org/10.1177/0886109917706935.

Humphreys, Catherine, Ravi K. Thiara, C. Sharp ir J. Jones. „Supporting the Relationship between Mothers and Children in the Aftermath of Domestic Violence“. In *Domestic Violence and Protecting Children*: *New Thinking and Approaches*, eds. N. Stanley ir C. Humphreys, 130–147. London: Jessica Kingsley, 2015. https://wrap.warwick.ac.uk/id/eprint/95869/.

Itzin, Catherine. „Gendering Domestic Violence: The Influence of Feminism on Policy and Practice“. In *Home Truths about Domestic Violence: Feminist Influences on Policy and Practice*, eds C. Itzin ir J. Hammer, 356–380. Routledge, 2000.

Kuskoff, Ella. „From Aims to Actions: A Critical Analysis of Goverment Intervention in Cultural drivers of Domestic and Family Violence“. *Australian Journal of Public Administration* 81, nr. 4 (2021): 111–126. https://doi.org/10.1111/1467-8500.12486.

Kuskoff, Ella ir Cameron Parsell. „Striving for Gender Equality: Presentations of Gender „Progressive“ Domestic Violence Policy“. *Violence Against Women* 27, nr. 1–34 (2021): 470–488. https://doi.org/10.1177/10778012209098.

Ladd-Taylor, Molly. „Mother's Rights are Human Rights. Reflections on Activism and History“. *Journal of the Motherhood Initiative* 5, nr. 1 (2014): 21–34. https://jarm.journals.yorku.ca/index.php/jarm/article/view/39333/35662.

Lieber, Marylène ir Marta Roca Escoda. „Family Violence and Institutional Responses“. *Enfances Familles Generations*, 22 (2015): 1–10. https://journals.openedition.org/efg/888.

Lietuvos Respublikos moterų ir vyrų lygių galimybių įstatymas. 1998 m. gruodžio 1 d. Nr. VIII-947. https://www.e-tar.lt/portal/it/legalAct/TAR.746227138BCB/TAIS_209993.

Lietuvos Respublikos lygių galimybių įstatymas. 2003 m. lapkričio 18 d. Nr. IX-1826. https://www.e-tar.lt/portal/lt/legalAct/TAR.0CC6CB2A9E42/asr.

Lietuvos Respublikos apsaugos nuo smurto artimoje aplinkoje įstatymas. 2011 m. gegužės 26 d., Nr. XI-1425. https://natlex.ilo.org/dyn/natlex2/natlex2/files/download/90158/LTU90158_Lithuanian.pdf.

Lietuvos Respublikos apsaugos nuo smurto artimoje aplinkoje įstatymas. 2011 m. gegužės 26 d., Nr. XI-1425. < https://www.infolex.lt/ta/742733:str1>.

Lietuvos Respublikos apsaugos nuo smurto artimoje aplinkoje įstatymas. 2023 m. liepos 1 d., Nr. XI-1425. <https://www.infolex.lt/ta/742733:str1.

Lietuvos Respublikos Konstitucija. 1992 m. lapkričio 30 d., Nr. 33-1014 (1992-11-30). https://www.lrs.lt/home/Konstitucija/Konstitucija.htm.

Lietuvos Respublikos vaiko teisių apsaugos pagrindų įstatymas. 1996 m. kovo 14 d. Nr. I-1234. https://www.e-tar.lt/portal/en/legalAct/TAR.C8205E261830/XnjuwFpptG.

Lietuvos Respublikos vaiko teisių apsaugos pagrindų įstatymas. 2017 m. spalio 10 d. Nr. I-1234. https://www.e-tar.lt/portal/lt/legalAct/TAR.C8205E261830/laPsREYNlu.

Lietuvos Respublikos vaiko teisių apsaugos pagrindų įstatymas. 2024 m. lapkričio 01 d. Nr. I-1234. *https://www.e-tar.lt/portal/lt/legalAct/TAR.C8205E261830/laPsREYNlu*.

Lietuvos Respublikos vaiko gerovės valstybės politikos koncepcija. 2003 m. gegužės 20 d. Nr. IX-1569. https://www.e-tar.lt/portal/fr/legalAct/TAR.1882ABF8B6AB.

Lietuvos Respublikos valstybinė šeimos politikos koncepcija. 2008 m. birželio 3 d. Nr. X-1569. https://e-tar.lt/portal/lt/legalAct/TAR.3B7EBBC66A98.

Lietuvos Respublikos skurdo mažinimo strategija. 2002 m. lapkričio 7 d. Nr. 1753. https://www.e-tar.lt/portal/lt/legalAct/TAR.A76B9715FBD4 .

Lietuvos Respublikos šeimos stiprinimo įstatymas. 2017 m. spalio mėn. 19 d. Nr. XIII-700. https://www.e-tar.lt/portal/lt/legalAct/a92aa040c2bd11e79122ea2db7aeb5f0/asr , 2025-11-28.

Lietuvos Respublikos nutarimas dėl šeimos politikos koncepcijos ir veiksmų plano. 1996 m. kovo mėn. 19 d. Nr. 362. https://www.infolex.lt/ta/56464.

Magen, Randy H. „In the Best Interests of Battered Women: Reconceptualizing Allegations of Failure to Protect“. *Child Maltreatment* 4, nr. 2 (1999): 127–135. https://doi.org/10.1177/1077559599004002005.

McDonald-Harker, Caroline. „Abused Women's Mothering Experiences“. In *The Routledge Companion to Motherhood*, eds. L. H. O'Brien, A. O'Reilly ir M. Giles. London: Routledge, 2019.

Moore, Sheree, Rachael Fox, Nic Giolla Easpaig Bróna ir Linda Deravin. „Family and Domestic Violence Policy Discourses and Narratives: Implications for Emergency Departments and Communities in Rural Australia“. *International Journal for Equity in Health* 22, nr. 65 (2023): 1–23. https://doi.org/10.1186/s12939-023-01873-y.

Sousa, Cindy A., Manahil Siddiqi ir Briana Bogue. „What do we know after Decades of Research about Parenting and IPV? A Systematic Scoping Review Integrating Findings“. *Trauma, Violence and Abuse* 23, nr. 5 (2022): 1629–1642. https://doi.org/10.1177/15248380211016019.

Strega, Susan, Claire Fleet, Leslie Brown, Lena Dominelli, Marilyn Callahan ir Christopher Walmsley. „Connecting Father Absence and Mother Blame in Child Welfare Policies and Practice“. *Children and Youth Services Review* 30, nr. 7 (2007): 705–716. https://doi.org/10.1016/j.childyouth.2007.11.012.

Telešienė, Audronė (2005). „Kritiškosios diskurso analizės metodologinių principų taikymas sociologiniuose tyrimuose“. *Filosofija. Sociologija*, 2 (2005): 1–6.

file:///C:/Users/Jolan/Desktop/Straipsnis/Motherhood%20ideologies/Kritisko-siosdiskursoanalizestaikymas_FilosofijaSociologija.pdf .

Tjaden, Patricia. „Defining and Measuring Violence Against Women: Background, Issues, and Recommendations“, (2005): 1–11. www.un.org/womenwatch/daw/egm/vaw-stat-2005/docs/expert-papers/Tjaden.pdf.

United Nations. Convention on the Rights of the Child. 20 November 1989 no. 44/25. https://www.unhcr.org/uk/4d9474b49.pdf.

United Nations. Convention on the Elimination of All Forms of Discrimination Against Women. 18 December 1979 no. 34/180. http://www.refworld.org/docid/3ae6b3970.html.

United Nations. Beijing Declaration and Platform for Action: Fourth World Conference on Women. 4 to 15 September 1995. https://www.un.org/en/events/pastevents/pdfs/Beijing_Declaration_and_Platform _for_Action.pdf.

Vaigė, Laima. „The Concept of Domestic Violence in Lithuania and the Aspect of Gender from the Perspective of International Law“. *Socialinių mokslų studijos Societal Studies* 5, nr.1 (2013): 255–274. https://etalpykla.lituanistika.lt/fedora/objects/LT-LDB-0001:J.04~2013~1367189141888/datastreams/DS.002.1.01.ARTIC/content.

World Health Organization. (2016). Global plan of action to strengthen the role of the health system within a national multisectoral response to address interpersonal violence, in particular against women and girls, and against children. 2016. https://apps.who.int/iris/bitstream/handle/10665/252276/9789241511537-eng.pdf;jsessionid=FD91EA67029834C36805CB9BEC5C43D1?sequence=1.